

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัย การพัฒนาการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ผู้วิจัยนำเสนอสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนาการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง มีชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนยม เข้าร่วมโครงการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชนที่เป็นเพศหญิง จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 60 และ เพศชาย 12 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และประกอบอาชีพเกษตรกรมากที่สุด จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคือ รับราชการและค้าขาย

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการปลูกผัก พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบ้านดอนยม รู้จักผักปลอดสารพิษ และเข้าใจว่า ผักปลอดสารพิษคือ ผักผักที่ไม่มีสารพิษตกค้าง ร้อยละ 96.67 รองลงมา คือ ผักผักที่ไม่มีการใช้สารเคมีโดยเด็ดขาด ร้อยละ 86.67 และ ผักผักที่ไม่มีสารเคมีป้องกันและกำจัด ศัตรูพืชตกค้าง ร้อยละ 73.33 มีความเข้าใจเกี่ยวกับผักอินทรีย์ คือ เป็นผักปลอดสารพิษ ร้อยละ 63.33 และเป็นผักที่ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ร้อยละ 50 ในชุมชนมีแปลงปลูกผักปลอดสารพิษและแปลงปลูกผักอินทรีย์ เฉลี่ยร้อยละ 81.67 คนในชุมชนไม่ใช้สารเคมี ในการปลูกพืชผัก ร้อยละ 83.33 โดยมี มีผลิตภัณฑ์ ที่ทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 93.33 นำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ ร้อยละ 60 รองลงมาคือ ปุ๋ยหมักชีวภาพ ร้อยละ 53.33 รองลงมาคือ น้ำหมักสมุนไพรและการปลูกพืชไล่แมลง ตามลำดับ ชาวชุมชนบ้านดอนยม คิดว่าตลาดเกษตรกรอินทรีย์ มีประโยชน์ต่อชาวบ้าน และถ้าหากตลาดเกษตรกรอินทรีย์ในโรงเรียนสาธิต มมส. มีความยั่งยืน ท่านจะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายตลอดไป ร้อยละ 100

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความสำเร็จในการดำเนินการตลาดเกษตรกรอินทรีย์ในโรงเรียน จากตารางที่ 4.3 จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านดอนยม พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ผู้ปกครอง/ลูกค้า ที่มาซื้อผลิตผลในตลาดโรงเรียน สมาชิกเครือข่ายในชุมชน ผู้บริหารโครงการ และเงินสนับสนุน ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนปัจจัย ด้านนักเรียน ครู/บุคลากร อยู่ในระดับมาก และจากตารางที่ 4.4 จากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า ปัจจัยด้าน สมาชิกเครือข่ายในชุมชน ผู้บริหารโครงการ และผู้ปกครอง/ลูกค้า มีความสำคัญมากที่สุด ส่วน ปัจจัย ด้านนักเรียน ครู/บุคลากร และเงินสนับสนุน อยู่ในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์ความตระหนักต่อการบริโภคผลิตผลเกษตรกรอินทรีย์ปลอดสารพิษและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของชาวบ้านชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน พบว่า ความตระหนักของชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน มีความตระหนักอยู่ในระดับปานกลาง โดย ชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม มีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักสูงกว่านักเรียน และผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความตระหนัก ต่อการบริโภคผลิตผลเกษตรกรอินทรีย์ปลอดสารพิษและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของชาวบ้านชุมชน บ้านดอนยม กับนักเรียน พบว่า ความตระหนักของชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน มีความตระหนักที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยของรายได้ ก่อนและหลังการเป็นสมาชิกเครือข่ายของชาวบ้านในชุมชน พบว่าจากการเก็บข้อมูลรายได้เฉลี่ย/เดือนของชาวบ้านก่อนและหลังเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายช่วงระยะเวลาละ 3 เดือนจากการใช้แบบสำรวจรายได้และการสัมภาษณ์ พบว่า ก่อนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนมีรายได้เฉลี่ยคนละ 5,535.33 บาท/เดือน และหลังเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยคนละ 6,238.3 บาท/เดือน ซึ่งจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยของรายได้ ก่อนและหลังการเป็นสมาชิกเครือข่ายของชาวบ้านในชุมชนโดยใช้สถิติ Pair *t*-test พบว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย มีรายได้เฉลี่ย/เดือนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถามความพึงพอใจและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ในการดำเนินการ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน พบว่า ชาวชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน ตลอดจนเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการเลี้ยงชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน จนทำให้ชุมชนรวมตัวกันจัดตั้ง “ตลาดชุมชน” ตลาดที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชน เปิดทำการทุกวันอาทิตย์ โดยเริ่มเปิดตลาดครั้งแรกในวันอาทิตย์ที่ 6 พฤศจิกายน 2559 โดยเริ่มจัดจำหน่ายสินค้าประเภทผักปลอดสารพิษ อาหารสำเร็จรูปที่ชาวชุมชนประกอบอาหารขึ้นเอง แล้วนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันใน ตลาดชุมชน โดยเริ่มเปิดตลาดตั้งแต่วันที่ 13.00 น. เป็นต้นไป จนของหมด นับเป็นต้นแบบแห่งการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์ความสำเร็จของโครงการ พบว่า ผลประโยชน์โดยตรง คือ นักเรียนคณะผู้จัดทำ ได้เรียนรู้ ชนิดพันธุ์พืชพื้นบ้านของภาคอีสานมากขึ้น และได้ดำเนินการจัดทำแผนธุรกิจพืชผักปลอดสารพิษ สร้างตลาดโรงเรียน สร้างแนวทางการตลาดและส่งเสริมการตลาดให้กับชุมชนเครือข่าย อันจะเป็นการสร้างความเป็นรูปธรรมเรื่องเกษตรพอเพียง ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืนให้ชุมชนได้เห็น การจัดทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ และพันธุ์พืช สำหรับอนาคต เพื่อชุมชน ตลอดจนนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) มีแหล่งเรียนรู้ด้าน ชนิดพันธุ์พืชพื้นบ้านของภาคอีสาน นักเรียน,บุคลากรในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่สนใจมีพืชผัก ปลอดสารพิษสำหรับการบริโภค ตลอดจนผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆที่ปลอดสารพิษจากชุมชนเครือข่ายเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวันโดยหลังจากการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ พบว่ามีบุคลากรจากโรงเรียนสาธิต ผู้ปกครองและผู้สนใจอื่นๆให้ความสนใจเข้าเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าเป็นจำนวนมาก โรงเรียนชุมชนและหน่วยงานอื่นๆที่มีความสนใจในเรื่อง “เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียน เพื่อความยั่งยืนสู่ชุมชน” สามารถใช้โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) เป็นศูนย์การเรียนรู้หลักเพื่อขยายการเรียนรู้สู่ชุมชนอื่นๆในการขยายความยั่งยืนในระยะต่อไปได้ ผลประโยชน์โดยอ้อม เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในโรงเรียนให้ดีขึ้น จากการปรับปรุงพื้นที่ให้ปลูกพืชผัก พันธุ์พื้นบ้านต่างๆ สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านพันธุ์พืชพื้นบ้านต่างๆให้กับนักเรียน โรงเรียนได้จัดสร้างศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ซึ่งนอกเหนือจากการให้ความรู้เรื่องการปลูกพืชตามแนวเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียนแล้ว ผลผลิตจากการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์เหล่านั้นยังนำมาขายในตลาดโรงเรียนสร้างรายได้ให้ฝ่าย อันจะนำงบประมาณจากการขายพืชเกษตรอินทรีย์มาหมุนเวียนใช้ซื้อหาเมล็ดพันธุ์ตลอดจนซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการทำสวนเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องต่อไป ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เมื่อโครงการได้จัดดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ก็เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการเริ่มเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ผ่านการกระตุ้นด้วยการบริโภคผักปลอดสารพิษจากตลาดโรงเรียน และสวนเกษตร

อินทรีย์ในโรงเรียน นอกจากนี้ ผลการประเมินโครงการทางด้านกระบวนการและขั้นตอนการจัดดำเนินโครงการ จากการสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน บุคลากรในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ปกครองและสมาชิกเครือข่ายชุมชน ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดทำเครือข่ายตลาดเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน พบว่า รายการ ความเหมาะสมในช่วงระยะเวลาในการจัดดำเนินกิจกรรมมีผลการประเมินในระดับมาก ส่วนข้ออื่นๆมีระดับผลการประเมินในระดับมากที่สุด และ ผลการประเมินโครงการทางด้านความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ จากการสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน บุคลากรในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) และบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ปกครองและสมาชิกเครือข่ายชุมชน ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดทำเครือข่ายตลาดเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน พบว่า ผู้ร่วมในกิจกรรมโครงการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ถึงมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนาการสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน จากการสำรวจปัญหาชุมชนหมู่บ้านดอนยม ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนหนึ่งที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม แบบชุมชน อีสานดั้งเดิม ชาวบ้านยังใช้วิธีการปลูกพืชผัก ในพื้นที่บริเวณบ้าน ตามรั้วบ้าน หรือที่ดินแปลงเกษตรของตนเอง ไว้บริโภคในครัวเรือน และในขณะเดียวกันก็มีโครงการของรัฐบาล มาสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินงานทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับคนในชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชน เริ่มมีการปลูกพืช เพาะเลี้ยงสัตว์ ตามงบประมาณการสนับสนุนของรัฐเพิ่มมากขึ้น แต่จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น กับชาวบ้าน พบปัญหาว่า การที่รัฐบาลให้งบประมาณการสนับสนุนการสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน และการให้งบประมาณในรูปแบบการพัฒนาการเกษตรในโครงการต่างๆ เมื่อชาวบ้าน มีจำนวนพืช สัตว์ ที่เกิดจากการใช้งบประมาณที่ได้รับสนับสนุน และงบประมาณส่วนตัวในครัวเรือน ของตนเองจัดทำขึ้น พืชและสัตว์ ก็มีเพิ่ม และขยายพันธุ์จำนวนมากขึ้นในชุมชน และคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ที่คล้ายๆกันในชุมชน ทำให้มีปริมาณ มาก รวมทั้งพืชผักพื้นบ้าน ที่ปลูกไว้ในครัวเรือน ในรั้วบ้าน ที่มีอยู่เดิม จึงทำให้บางอย่างมีปริมาณมากเกินไปเกินความต้องการ และไม่สามารถจำหน่าย หรือแจกจ่ายได้ในชุมชน เพราะในหลายๆครัวเรือนก็มีทรัพยากรเหล่านี้เช่นเดียวกัน ทำให้เกิดภาวะการผลิตผลการเกษตรมีมากเกินไปเกินความต้องการในชุมชน เมื่อมีโครงการสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เกิดขึ้นจึงเป็นหนทางเลือกหนึ่งของชาวชุมชน ที่จะช่วยระบายผลผลิตทางการเกษตรที่เกินความต้องการของชาวชุมชนออกไปสู่ผู้บริโภค โดยผ่านตลาดภายในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) จากการลงมือดำเนินโครงการ ชาวบ้านให้ความสนใจในการร่วมดำเนินงานอย่างมาก จากผลการวิเคราะห์และสอบถามข้อมูลด้านการปลูกพืชผักและการทำการเกษตร ชาวชุมชนให้ความใส่ใจต่อการปลูกพืชแบบปลอดสารพิษ ในชุมชนมีแปลงปลูกผักปลอดสารพิษและแปลงปลูกผักอินทรีย์ เฉลี่ยร้อยละ 81.67 คนในชุมชนไม่ใช้สารเคมี ในการปลูกพืชผัก ร้อยละ 83.33 โดยมี มีผลิตภัณฑ์ ที่ทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 93.33 น้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ ร้อยละ 60 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย บุญอยู่. (2554), รัชดา สิริภาณุพงศ์ . (2546) และ เชษฐา จงกนกพล. (2557)

จากการวิเคราะห์ความตระหนักต่อการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของชาวบ้านชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน พบว่า ความตระหนักของชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน มีความตระหนักอยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ ชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม มีคะแนน

เฉลี่ยความตระหนักสูงกว่านักเรียน และความตระหนักของชาวบ้านในชุมชน บ้านดอนยม และนักเรียน มีความตระหนักที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าชาวบ้าน ที่เป็นผู้ผลิตและเพาะปลูกพืช ให้ความสำคัญต่อผู้บริโภคและสุขภาพของตัวเองเป็นอย่างมาก มีความตระหนักต่อการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพยายามทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของตนเองปลอดสารพิษให้มากที่สุด มีการนำเอาน้ำหมักชีวภาพมาใช้ทดแทนสารเคมี พยายามจัดการระบบแปลงเกษตรของตนเองด้วยภูมิปัญญาและพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยรรยง อินมวง และคณะ (2550) ได้ศึกษาการจัดการระบบนิเวศฟาร์มเกษตรอินทรีย์ ของ นายคำพันธ์ เหล่าวงศ์มี บ้านดอนแดง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ พบว่า เกษตรกรมีการจัดการระบบนิเวศในฟาร์มเกษตรอินทรีย์ โดยประยุกต์หลักการภูมิปัญญาดั้งเดิม ผสมผสานกับองค์ความรู้เกษตรกรรมสมัยใหม่ เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรกายภาพในฟาร์มเกษตรอินทรีย์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญร่วม คำจันทราช. (2554) ที่พบว่าการจัดการระบบฟาร์มเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรได้ลดปัจจัยการผลิตที่นำมาจากภายนอก เพื่อใช้ในการเกษตร โดยการใช้สารสังเคราะห์ทั้งหลาย แต่เกษตรกรจะใช้หลักการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในฟาร์มให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มผลผลิตที่มีอยู่ให้สมบูรณ์มากขึ้น โดยปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ได้แก่ ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยน้ำอินทรีย์ชีวภาพจากพืชและสัตว์ที่เกษตรกรผลิตขึ้นเองจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต จึงทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยของความสำเร็จในการดำเนินการตลาดเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน จากตารางที่ 4.3 จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านดอนยม พบว่า ปัจจัยความสำเร็จที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ผู้ปกครอง/ลูกค้า ที่มาซื้อผลิตผลในตลาดโรงเรียน สมาชิกเครือข่ายในชุมชน ผู้บริหารโครงการ และเงินสนับสนุน ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกกาญจน์ บุญประคม. (2557) ที่ศึกษา การพัฒนาการดำเนินงานกองทุนปลูกผักปลอดสารพิษในชุมชน ตำบลกลางใหญ่อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี พบว่า การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 11 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์บริบทในพื้นที่ 2) การประชุมร่วมกันของเกษตรกร 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การอบรมให้ความรู้ 5) การศึกษาดูงาน 6) การผลิตแปลงผักปลอดสารพิษสาธิต 7) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ 8) การรณรงค์ปลูกผักรับประทานเองในชุมชน 9) การประเมินการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม 10) การประเมินความพึงพอใจ 11) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าว ทำให้ชุมชนตำบลกลางใหญ่ เกิดกองทุนปลูกผักปลอดสารพิษ ในชุมชนขึ้น มีสมาชิกที่เข้าร่วมกองทุน และร่วมกันพัฒนากองทุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการดำเนินงานกองทุนปลูกผักปลอดสารพิษในชุมชนตำบลกลางใหญ่ มีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ได้มีปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจ ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ และการวางแผนแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนของสมาชิกในกองทุนปลูกผักปลอดสารพิษในชุมชน

ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยของรายได้ ก่อนและหลังการเป็นสมาชิกเครือข่ายของชาวบ้านในชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ย/เดือน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แสดงให้เห็นว่า จากการที่ชาวบ้านใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงโดยการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ สร้างผลผลิตทางการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือน เมื่อมีการผลิตที่มากขึ้นหรือเหลือจากการบริโภค ก็นำออกจำหน่ายผ่านตลาดโรงเรียน สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวได้ นอกจากนี้ชาวชุมชนยังแสดงความเข้มแข็งของเครือข่ายและความยั่งยืน โดยการรวมกลุ่ม เปิดตลาดในชุมชนในทุกๆวันอาทิตย์ เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชนของตนเอง และยังเปิดโอกาสให้คนจากนอกชุมชน เข้าไปซื้อสินค้าของชุมชนภายในชุมชนของตนเองอีกทางหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า

จากจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ สู่ตลาดโรงเรียน สามารถสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยชุมชนสามารถนำแนวทางไปใช้บริหารจัดการต่อ ภายในชุมชนของตนเองได้ และสามารถขยายตลาดออกสู่บุคคลภายนอกได้กว้างขึ้น เกิดเป็นระบบงานใหม่ของคนในชุมชนในการจัดการตลาดของตนเองได้อีกทางหนึ่ง สมาชิก และชาวบ้านคนอื่นๆ ในชุมชนได้รับรู้และเห็นการดำเนินงานนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น เพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้น และสิ่งหนึ่งที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญคือ การจัดทำธนาคาร เมล็ดพันธุ์โดย ตลาดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับการเก็บเมล็ดพันธุ์พืชพื้นบ้าน เพื่อการเพาะปลูกและขยายพันธุ์ด้วยตนเอง มีธนาคารเมล็ดพันธุ์ให้ยืมไปเพาะปลูกโดย ชาวชุมชนที่ยืมเมล็ดพันธุ์จะต้องเก็บและคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เก็บไว้ที่บ้านของตนเองเพื่อปลูกในฤดูกาลถัดไป พร้อมทั้งเก็บเมล็ดพันธุ์ส่งคืนธนาคารเมล็ดพันธุ์ในจำนวนที่มากกว่าที่ยืมไป หลักการนี้เป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมของพืชพื้นบ้าน และเป็นการสร้างความยั่งยืนของการเพาะปลูกและขยายพันธุ์กรรมของพืช โดยไม่ต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากบริษัทเอกชน ในอนาคตชาวชุมชนก็จะมีเมล็ดพันธุ์ที่หลากหลาย สามารถและเปลี่ยนกันเองและเพิ่มขยายพันธุ์ได้เอง ในชุมชนหรือขยายออกไปยังชุมชนใกล้เคียง เป็นกระบวนการสร้างความยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ดีให้ยั่งยืนในชุมชนของตนเองด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดทำเป็นเครือข่ายและโครงการวิจัยในระยะเวลายาวนาน มากขึ้นเพื่อศึกษาการพัฒนาการของเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์
2. ควรนำกิจกรรมการสร้างเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ ไปใช้บูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนให้มากขึ้นเพื่อการพัฒนาความตระหนักต่อการบริโภคผักปลอดสารพิษ และพัฒนาความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น